

ANCA-JEANINA NIȚĂ

Drept constituțional

Ediția a II-a, revizuită și adăugită

Universul Juridic
București
-2025-

Cuprins

ABREVIERI.....	5
CUVÂNT-ÎNAINTE LA PRIMA EDIȚIE	7
REFERINȚE.....	9
ARGUMENT PENTRU EDIȚIA A 2-A.....	10
CAPITOLUL I. NOȚIUNI INTRODUCTIVE DESPRE DREPT	11
Secțiunea 1. Originea conceptului de drept și accepțiunile sale	11
§.1. Originea conceptului de drept.....	11
§.2. Accepțiunile dreptului	12
2.1. Drept obiectiv. Drept subiectiv.....	12
2.2. Drept natural. Drept pozitiv	13
2.3. Drept comun. Drept special	14
Secțiunea a 2-a. Sistemul dreptului. Organizarea dreptului pe ramuri și instituții	14
§.1. Norma juridică – bază a sistemului dreptului	14
§.2. Ramurile dreptului.....	16
§.3. Instituția juridică.....	18
Secțiunea a 3-a. Factorii de configurare și tipologia dreptului	18
§.1. Factorii de configurare a dreptului	18
§.2. Tipologia dreptului	19
§.3. Dreptul Uniunii Europene – o nouă tipologie juridică	21
Secțiunea a 4-a. Definiția dreptului. Interferența dreptului cu societatea și statul	23
§.1. Definiția dreptului.....	23
§.2. Dreptul și societatea; dimensiunea juridică a societății	24
§.3. Stat și drept – interferență și condiționare reciprocă	26
Secțiunea a 5-a. Fundamentele dreptului.....	27
§.1. Morala.....	28
§.2. Religia.....	29
§.3. Politica.....	30
Anexă pedagogică la Capitolul I.....	30
CAPITOLUL II. DREPTUL CONSTITUȚIONAL ROMÂN	34
Secțiunea 1. Apariția dreptului constituțional ca disciplină de studiu	34
Secțiunea a 2-a. Dreptul constituțional în sistemul dreptului	35
§.1. Definiția dreptului constituțional și rolul său în sistemul dreptului.....	35
§.2. Obiectul dreptului constituțional	37
Secțiunea a 3-a. Raportul juridic de drept constituțional.....	37
§.1. Noțiune și caracteristici specifice	37
§.2. Elementele raportului juridic de drept constituțional	39

Secțiunea a 4-a. Izvoarele dreptului constituțional	41
§.1. Noțiuni generale.....	41
§.2. Izvoarele dreptului constituțional român	42
Anexă pedagogică la Capitolul II	50
CAPITOLUL III. TEORIA CONSTITUȚIEI	52
Secțiunea 1. Apariția Constituției și formele sale.....	52
§.1. Apariția Constituției.....	52
§.2. Formele Constituției	54
Secțiunea a 2-a. Sensurile noțiunii de constituție și caracteristicile sale	55
§.1. Sensurile noțiunii de constituție.....	55
§.2. Caracteristicile Constituției	57
Secțiunea a 3-a. Adoptarea, modificarea, suspendarea și abrogarea Constituției.....	57
§.1. Adoptarea Constituției	57
§.2. Modificarea (revizuirea) Constituției.....	59
§.3. Suspendarea și abrogarea Constituției	60
3.1. Suspendarea Constituției	60
3.2. Abrogarea Constituției.....	61
Anexă pedagogică la Capitolul III	62
CAPITOLUL IV. CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII LEGILOR –	
PRINCIPALA GARANȚIE A SUPREMAȚIEI CONSTITUȚIEI.....	64
Secțiunea 1. Definiția și obiectul controlului constituționalității legilor	64
§.1. Supremația Constituției	64
§.2. Definiția controlului constituționalității legilor	64
§.3. Obiectul controlului constituționalității legilor.....	65
Secțiunea a 2-a. Cauzele apariției controlului de constituționalitate a legilor și	
funcțiile acestuia	66
Secțiunea a 3-a. Clasificarea controlului de constituționalitate	67
Secțiunea a 4-a. Parcursul istoric al instituției controlului de constituționalitate	
în România.....	69
§.1. Controlul de constituționalitate sub imperiul Constituțiilor ce au precedat	
Legii fundamentale din 1991	69
§.2. Controlul de constituționalitate potrivit Constituției din 1991, revizuită în	
anul 2003	71
Secțiunea a 5-a. Consecințele controlului de constituționalitate.	
Constituționalizarea dreptului.....	76
Anexă pedagogică la Capitolul IV	77
CAPITOLUL V. DEZVOLTAREA CONSTITUȚIONALĂ	
A STATULUI ROMÂN	80
Secțiunea 1. Aspecte generale	80
Secțiunea a 2-a. Perioada preconstituțională	81
Secțiunea a 3-a. Constituțiile României de până la 1991.....	83
§.1. Constituția din 1866.....	83

§.2. Constituția din 1923.....	86
§.3. Constituția din 1938.....	89
§.4. Constituția din 1948.....	90
§.5. Constituția din 1952.....	92
§.6. Constituția din 21 august 1965	93
Secțiunea a 4-a. Regimul constituțional din România stabilit după Revoluția din decembrie 1989.....	95
§.1. Actele cu caracter constituțional.....	95
§.2. Constituția din 1991.....	97
2.1. Elaborarea și adoptarea Constituției	97
2.2. Conținutul normativ al Constituției	98
2.3. Trăsăturile Constituției din 1991	103
2.4. Revizuirea Constituției din 1991 prin Legea nr. 429/2003.....	104
Anexă pedagogică la Capitolul V	109

CAPITOLUL VI. CETĂȚENIA ROMÂNĂ ȘI CETĂȚENIA UNIUNII

EUROPENE	113
Secțiunea 1. Noțiunea de cetățenie și natura juridică a cetățeniei	113
§.1. Noțiunea de cetățenie. Distincția între cetățenie, naționalitate și etnie.....	113
§.2. Natura juridică a cetățeniei	115
Secțiunea a 2-a. Evoluția istorică a noțiunii de cetățenie în România până la adoptarea Constituției din 1991	116
§.1. Codul civil de la 1864.....	116
§.2. Legea nr. 28 din februarie 1924 privind cetățenia	117
§.3. Legea nr. 86 din 1939 privind pierderea și dobândirea naționalității române	117
§.4. Decretul nr. 125 din 1948 privind cetățenia	118
§.5. Decretul nr. 33 din 1952 privind cetățenia	118
§.6. Legea nr. 24 din 1971 privind cetățenia	119
§.7. Decretul-Lege nr. 7 din 31 decembrie 1989 privind repatrierea cetățenilor români și foștilor cetățeni români	120
§.8. Decretul-lege nr. 137/1990 privind unele dispoziții referitoare la cetățenia română	121
Secțiunea a 3-a. Cadrul juridic actual al reglementării cetățeniei române.....	121
Secțiunea a 4-a. Principiile reglementării cetățeniei române.....	123
Secțiunea a 5-a. Modurile de dobândire a cetățeniei române și cazurile de pierdere a acesteia.....	125
§.1. Modurile de dobândire a cetățeniei române.....	125
§.2. Procedura acordării cetățeniei române.....	128
§.3. Modurile de pierdere a cetățeniei române	130
§.4. Procedura retragerii cetățeniei române și a aprobării renunțării la cetățenia română	132
Secțiunea a 6-a. Alte reglementări privind cetățenia	133
§.1. Dovada cetățeniei române.....	133
§.2. Cetățenia de onoare	133

§.3. Dubla cetățenie	133
Secțiunea a 7-a. Cetățenia Uniunii Europene	135
§.1. Reglementarea juridică a cetățeniei europene	135
§.2. Statutul cetățeanului european.....	137
Anexă pedagogică la Capitolul VI.....	139
CAPITOLUL VII. DREPTURILE ȘI LIBERTĂȚILE FUNDAMENTALE ALE OMULUI ȘI CETĂȚEANULUI.....	142
Secțiunea 1. Noțiuni generale despre drepturile și libertățile omului și cetățeanului	142
§.1. Delimitări conceptuale.....	142
§.2. Populația – totalitatea indivizilor care coexistă la un moment dat pe teritoriul unui stat.....	143
Secțiunea a 2-a. Protecția internațională și europeană a drepturilor omului.....	145
§.1. Protecția internațională a drepturilor omului	145
§.2. Protecția europeană a drepturilor omului.....	147
2.1. Convenția pentru protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale	147
2.2. Carta socială europeană (1961) și Carta socială europeană revizuită (1996).....	149
2.3. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.....	150
Secțiunea a 3-a. Clasificarea drepturilor și libertăților fundamentale.....	152
Anexă pedagogică la Capitolul VII	154
CAPITOLUL VIII. DREPTURILE ȘI LIBERTĂȚILE FUNDAMENTALE CONSACRATE PRIN CONSTITUȚIA DIN 1991, REVIZUITĂ ÎN 2003, ȘI PRINCIPIILE APLICABILE ACESTORA	157
Secțiunea 1. Aspecte generale	157
Secțiunea a 2-a. Principiile reglementării drepturilor și libertăților fundamentale.....	159
§.1. Universalitatea drepturilor/libertăților și neretroactivitatea legii.....	159
§.2. Egalitatea în drepturi.....	162
§.3. Protecția juridică a cetățenilor români în străinătate.....	165
§.4. Protecția juridică a cetățenilor străini și a apatrizilor în România	166
§.5. Refuzul de a extrăda și de a expulza cetățenii români din țară.....	167
§.6. Prioritatea reglementărilor internaționale față de cele naționale	170
§.7. Accesul liber la justiție	171
§.8. Caracterul de excepție al restrângerii exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți	179
Anexă pedagogică la Capitolul VIII – Secțiunile 1 și 2	182
Secțiunea a 3-a. Drepturile inviolabilități	184
§.1. Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică.....	184
§.2. Libertatea individuală	187
§.3. Dreptul la apărare	189
§.4. Dreptul la liberă circulație	193
§.5. Dreptul la viață intimă, familială și privată	196

§.6. Inviolabilitatea domiciliului	200
Anexă pedagogică la Capitolul VIII – Secțiunea a 3-a.....	201
Secțiunea a 4-a. Drepturi social-economice și culturale.....	203
§.1. Dreptul la învățătură	203
§.2. Accesul la cultură	206
§.3. Dreptul la ocrotirea sănătății.....	207
§.4. Dreptul la un mediu sănătos	209
§.5. Munca și protecția socială a muncii. Interzicerea muncii forțate	212
§.6. Dreptul la grevă	215
§.7. Dreptul de proprietate privată.....	218
§.8. Libertatea economică.....	222
§.9. Dreptul la moștenire	224
§.10. Dreptul la un nivel de trai decent.....	224
§.11. Dreptul la căsătorie și ocrotirea relațiilor de familie rezultate din căsătorie	228
§.12. Protecția copiilor și a tinerilor	230
§.13. Protecția persoanelor cu handicap	233
Anexă pedagogică la Capitolul VIII – Secțiunea a 4-a.....	236
Secțiunea a 5-a. Drepturi exclusiv politice	239
§.1. Dreptul de vot	240
§.2. Dreptul de a fi ales.....	243
§.3. Dreptul de a fi ales în Parlamentul European	244
Anexă pedagogică la Capitolul VIII – Secțiunea a 5-a.....	245
Secțiunea a 6-a. Drepturi social-politice.....	247
§.1. Secretul corespondenței.....	247
§.2. Libertatea conștiinței	251
§.3. Libertatea de exprimare	254
§.4. Dreptul la informație	257
§.5. Libertatea întrunirilor	260
§.6. Dreptul de asociere	262
Anexă pedagogică la Capitolul VIII – Secțiunea a 6-a.....	264
Secțiunea a 7-a. Drepturi-garanții.....	266
§.1. Dreptul de petiționare	266
§.2. Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică.....	268
Anexă pedagogică la Capitolul VIII – Secțiunea a 7-a.....	271

CAPITOLUL IX. ÎNDATORIRILE FUNDAMENTALE ALE CETĂȚENILOR

ROMÂNI.....	274
Secțiunea 1. Noțiunea de îndatoriri fundamentale.....	274
Secțiunea a 2-a. Îndatoririle fundamentale consacrate de Constituția României.....	275
§.1. Îndatorirea de fidelitate față de țară	275
§.2. Îndatorirea de apărare a țării.....	276
§.3. Îndatorirea de a contribui la cheltuielile publice	278

§.4. Îndatorirea de exercitare cu bună credință a drepturilor și a libertăților și de a respecta drepturile și libertățile celorlalți	280
Anexă pedagogică la Capitolul IX.....	282
CAPITOLUL X. AVOCATUL POPORULUI – GARANT AL RESPECTĂRII DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE.....	284
Secțiunea 1. Istoric. Avocatul Poporului – instituție de tip ombudsman.....	284
Secțiunea a 2-a. Reglementarea constituțională și infraconstituțională a instituției Avocatului Poporului.....	286
§.1. Numirea și rolul Avocatului Poporului.....	286
§.2. Funcțiile și atribuțiile Avocatului Poporului	288
2.1. Funcțiile Avocatului Poporului.....	288
2.2. Atribuțiile Avocatului Poporului	289
§.3. Sfera persoanelor care pot sesiza Avocatul Poporului. Soluționarea petițiilor	291
Secțiunea a 3-a. Accesul direct la justiția constituțională – modalitate de realizare a rolului constituțional al Avocatului Poporului	292
Secțiunea a 4-a. Raporturile dintre Avocatul Poporului și instanțele de judecată	294
Anexă pedagogică la Capitolul X.....	296
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ.....	299

Capitolul I

Noțiuni introductive despre drept

Secțiunea 1

Originea conceptului de drept și accepțiunile sale

§.1. Originea conceptului de drept

Originea conceptului de drept se pierde în negura timpului, fiind strâns legată de evoluția societății umane, a moralității și a organizării politice. Termenul „drept” derivă de la latinescul „*directus*” (de la *dirigo, dirigere* – care însemna drept – orizontal sau vertical de-a dreptul, direct, direcție, linie dreaptă). În limba latină, cuvântul care corespundea substantivului drept era *jus* (drept, dreptate, legi).

Jurisconșulții romani au formulat puține definiții, și acestea împrumutate de la greci, care erau mari maștri ai teoriei. Iar vechii greci nu au făcut distincție între drept și morală, apreciind dreptul ca fiind o componentă a moralei.

Prin intermediul jurisconșulților romani, ne parvin primele definiții ale dreptului.

Într-un text din opera legislativă a împăratului Justinian a fost surprinsă *definiția jurisprudenței sau definiția științei dreptului*: „*Juris prudentia est divinarum atque humanarum rerum notitia, iusti atque iniusti scientia*” („*Jurisprudența este cunoașterea lucrurilor divine și umane, știința a ceea ce este drept și nedrept*”). Pe drept cuvânt se afirmă că documentul cel mai influent pentru cultura juridică europeană este reprezentat de *Corpus Iuris Civilis* – numit metonimic și Codul lui Justinian, „întrucât, în esență, prin intermediul *Corpus Iuris Civilis*, dreptul roman din antichitate a modelat dreptul în Europa (și, ulterior, și în multe sisteme juridice din afara Europei)”¹.

Definiția dreptului a fost transmisă de jurisconșul Celsus: „*Jus est ars boni et aequi*” („*Dreptul este arta binelui și a echității*”). În această viziune, dreptul este arta de a aplica regulile morale în conflictele din viața practică; noțiunea de „bine” ține de morală, iar cea de „echitate” ține atât de domeniul dreptului, cât și de cel al moralei.

Jurisconșul roman Ulpian a transmis *principiile fundamentale ale dreptului*: „*Juris praecepta sunt haec: honeste vivere, alterum non laedere, suum quique tribuere*” („*Principiile dreptului sunt acestea: a trăi în mod onorabil, a nu vătăma pe altul, a da fiecăruia ce este al său*”)².

La origine, popoarele antichității au pus semn de egalitate între drept, morală și religie. Spre deosebire de celelalte popoare ale antichității, romanii au depășit confuzia dintre drept, morală și religie, delimitând normele juridice de normele religioase și cele de morală. Astfel,

¹ R. Zimmermann, *Corpus Iuris Civilis*, articol disponibil pe site-ul https://max-eup2012.mpipriv.de/index.php/Corpus_Iuris_Civilis.

² E. Molcuț, *Drept privat roman. Terminologie juridică romană*, ediție revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 5.

în epoca Legii celor XII Table¹, romanii desemnau normele de drept prin cuvântul „*jus*”, normele religioase prin cuvântul „*fas*”, iar cele morale prin „*honestum*”.

La întrebarea când apare dreptul, în literatura de specialitate² s-a afirmat că „*dreptul apare în condiții social-istorice determinate, în cadrul unei comunități constituite în formă politică*”. Apărut din necesitatea de reglementare a relațiilor dintre oameni într-un mod stabil și previzibil, dreptul a evoluat din norme sociale, religioase și morale, dobândind în timp un caracter instituționalizat și coercitiv.

Încă de la apariția conceptului de drept s-a pus problema măsurii în care acesta este sinonim cu dreptatea. Aparținând aceluiași câmp semantic, cele două noțiuni interferează, fără ca între ele să existe sinonimie. Ideea de „a face dreptate” este esențială pentru instituția dreptului, în lumea juridică afirmându-se că „dreptatea se află și se poate manifesta plener doar acolo unde există legi bune și drepte”. Dintr-o atare perspectivă, nu doar că putem, ci trebuie să acceptăm asocierea dreptății cu dreptul, cu justiția – tot mai des invocată în epoca contemporană, fără însă a abandona diferențierea: dreptul este un concept juridic, în vreme ce dreptatea este un concept moral, un ideal de echitate.

§.2. Accepțiunile dreptului

Dacă în sens filosofic, drept înseamnă „corect, just, echitabil”, din perspectivă juridică, termenul *drept* are mai multe accepțiuni.

2.1. Drept obiectiv. Drept subiectiv

Astăzi, noțiunea de drept – legată de ideea de dreptate și de ideea de stat, este utilizată în două sensuri principale:

- dreptul obiectiv – totalitatea normelor juridice instituite și sancționate de către stat, norme care sunt aduse la îndeplinire de bună voie de către indivizi, iar în caz de neconformare, prin forța de constrângere a statului. Dreptul obiectiv este impersonal și general, reglementând comportamente și relații sociale.
- drept subiectiv – posibilitatea recunoscută sau garantată de stat unei persoane de a avea o anumită conduită și de a putea pretinde altei persoane un anumit comportament juridic prescris expres de lege (de exemplu, dreptul de proprietate, dreptul de creanță³ etc., sunt denumite generic drepturi subiective).

Sursa dreptului subiectiv este dreptul obiectiv. Cele două categorii de drepturi nu se află în opoziție, ele se completează reciproc și creează sistemul juridic al unui stat. Pentru a înțelege raporturile dintre cele două categorii de drepturi, exemplificăm: libertatea de

¹ Legea celor XII Table – întocmită în anul 449 î.e.n. – a fost adoptată pe fondul conflictului dintre patricieni și plebei, deoarece plebeii au cerut, în mod repetat, ca obiceiurile juridice să fie codificate și afișate în forum, pentru ca cetățenii romani să cunoască dispozițiile normelor de drept.

² N. Popa (coord.), *Teoria generală a dreptului. Caiet de seminar*, ed. a III-a, Ed. C.H. Beck, București, 2017, p. 29.

³ De pildă, proprietarului unui bun imobil îi este recunoscut dreptul de a poseda, folosi și dispune de bun, iar în cazul în care terțe persoane aduc atingere prerogativelor ce-i sunt conferite de dreptul său, îi este recunoscut dreptul de a se adresa instanțelor judecătorești competente; titularul unui drept de creanță izvorât dintr-un contract de împrumut, are dreptul să ceară debitorului, la scadență, restituirea sumei împrumutate.